

MARTA MIŚKIEWICZ

Powstanie, struktura i działalność Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc

The foundation, structure and activity of Social Committee for Fight against Tuberculosis and Lung Diseases

Streszczenie

Wzrost liczby zachorowań na gruźlicę po drugiej wojnie światowej spowodował potrzebę zorganizowania skutecznej akcji przeciwgruźliczej, której elementem stały się organizacje społeczne, propagujące wiedzę o gruźlicy oraz metodach jej zapobiegania i zwalczania. Społeczne Komitety Walki z Gruźlicą powstawały w całej Polsce jako samodzielne organizacje, współpracujące z sobą w zakresie działalności propagandowo-wydawniczej. Kilkuletnie dążenia o utworzenia centralnej organizacji koordynującej działania poszczególnych społecznych komitetów zostały uwieńczone sukcesem w 1972 roku, z chwilą powołania do życia Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc z siedzibą w Warszawie. Propagowanie oświaty zdrowotnej na temat zwalczania gruźlicy w licznych prowadzonych przez Komitet formach spełniało bardzo ważną rolę w profilaktyce tej choroby. Dzięki zaangażowaniu wielu osób, Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc prowadził przez kilkadziesiąt lat skuteczną działalność, bez której nie można sobie wyobrazić walki z chorobą w Polsce.

Słowa kluczowe: Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc, ftyzjatria polska, gruźlica, choroby płuc.

Summary

The need for new, effective system of fight against tuberculosis was caused by rapid increase of tuberculosis morbidity rate in Poland after the Second World War. Social organizations promoting knowledge of preventing and fighting this contagious disease became an important part of the system. Social Committees for Fighting Tuberculosis were founded across Poland as independent organizations that cooperated with each other in propaganda and publishing activities. The goal of creating the central organization that would coordinate the activities of all social committees was finally achieved in 1972 with the foundation of Social Committee for Fighting Tuberculosis and Lung Diseases in Warsaw. Promotion of health education on tuberculosis conducted by the Committee in many different forms played an important role in the sickness prevention. Thanks to the commitment of many people, the Social Committee for Fighting Tuberculosis and Lung Diseases conducted a successful activity for many years that greatly influenced the results of anti-tuberculosis action in Poland.

Key words: Social Committee for Fight against Tuberculosis and Lung Diseases, Polish phthisiology, tuberculosis, lung diseases.

Wzrost liczby zachorowań na gruźlicę po drugiej wojnie światowej był zrozumiałą konsekwencją działań wojennych, zniszczeń, ubóstwa i migracji ludności, co razem wzięte tworzyło idealne warunki do rozwoju chorób zakaźnych. Zła sytuacja epidemiologiczna oraz zrujnowana struktura służby zdrowia w Polsce powojennej wymusiły podjęcie szeregu zadań, które umożliwiły skuteczną walkę z szerzącą się gruźlicą. Warto tutaj przytoczyć najważniejsze punkty programu, który zaczęto realizować, tak aby w szerszym kontekście ukazać znaczenie i miejsce Społecznych Komitetów Walki z Gruźlicą w powstającym systemie państwowej opieki zdrowotnej.

Skuteczna akcja przeciwgruźlicza musiała opierać się na trzech podstawowych założeniach [1]. Po pierwsze, w ramach nowo budowanej organizacji opieki zdrowotnej miał powstać system jak najszybszego wykrywania chorych na gruźlicę we wczesnych stadiach choroby, oraz program zapobiegania zakażeniu otoczenia. W tym celu w latach 1945-1960 w całej Polsce zorganizowano sieć poradni przeciwgruźliczych oraz jednostek zamkniętej opieki zdrowotnej (sanatoria i szpitale). Do sprawnego funkcjonowania zakłady przeciwgruźlicze potrzebowały nowej kadry lekarzy specjalistów, pielęgniarek-higienistek, które pełniły ważną rolę w działaniu poradni przeciwgruźliczych, oraz odpowiedniego sprzętu diagnostycznego (rentgen, laboratorium). Niezbędne było też prowadzenie kartoteki pacjentów, która umożliwiała ustalenie liczby zachorowań i zgonów, w zależności od warunków życia i pracy chorego.

Drugim, najbardziej interesującym zagadnieniem w kontekście funkcjonowania poradni przeciwgruźliczych oraz Społecznych Komitetów do Walki z Gruźlicą, była potrzeba zaangażowania całego społeczeństwa w walkę z chorobą. Przed II wojną światową społeczne organizacje łączyły w miarę możliwości wszystkie aspekty walki z gruźlicą (wykrywanie chorych, leczenie, profilaktykę, badania okresowe, pomoc finansową oraz działania propagandowe, budowanie poradni i sanatoriów). Ze względu na to, że po II wojnie światowej większość tych obowiązków przejęły państwowe poradnie, sanatoria i szpitale, organizacje społeczne mogły skupić się na rozwinięciu działalności oświatowej i propagandowej. Ich zadaniem stało się informowanie o zagrożeniach, jakie niesie z sobą gruźlica, o metodach walki z nią, oraz mobilizowanie społeczeństwa do aktywnego udziału w walce z chorobą. W tym zakresie działania, towarzystwa przeciwgruźlicze musiały ściśle współpracować z poradniami przeciwgruźliczymi [2]. Działalność oświatowa społecznych organizacji miała szczególnie istotne znaczenie jeszcze przed uchwaleniem ustawy o walce z gruźlicą.

Do najważniejszych osiągnięć ustawy przeciwgruźliczej z 22 kwietnia 1959 roku należało wprowadzenie obowiązkowych szczepień oraz bezpłatnej opieki lekarskiej w zakresie zapobiegania, rozpoznawania, leczenia oraz rehabilitacji chorych, ozdrowieńców i inwalidów z powodu gruźlicy [3]. Uchwalenie tego dokumentu było zwieńczeniem pracy nad nowo powstałym systemem opieki zdrowotnej, w zakresie walki z gruźlicą.

Organizacje społeczne do walki z gruźlicą, które powstawały zaraz po wojnie, były samodzielnymi organizacjami i powstawały najczęściej z inicjatywy działaczy społecznych i lekarzy. Do 1972 roku w całej Polsce powstało 18 społecznych organizacji zajmujących się zagadnieniem walki z gruźlicą. Jako pierwszy powstał Społeczny Komitet do Walki

z Gruźlicą w Opolu. Utworzony został 4 kwietnia 1957 roku, zmienił później swoją nazwę na Opolskie Towarzystwo Walki z Gruźlicą. Kolejno powstawały: Wojewódzki Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą w Rzeszowie (18 czerwca 1957); Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą miasta Łodzi (16 stycznia 1958); Wojewódzki Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą we Wrocławiu (czerwiec 1958); Stowarzyszenie do Walki Społecznej z Gruźlicą – Oddział Wojewódzki w Bydgoszczy (marzec 1959); Lubelskie Towarzystwo Przeciwgruźlicze w Lublinie (26 maja 1960); Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą Województwa Poznańskiego (11 marca 1960); Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą województwa białostockiego (8 czerwca 1961); Lubuski Społeczny Komitet Przeciwgruźliczy w Zielonej Górze (9 kwietnia 1962); Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą w Warszawie (13 sierpnia 1962); Społeczny Terytorialny Komitet do Walki z Gruźlicą w Krakowie (22 listopada 1962); Towarzystwo Walki z Gruźlicą w Olsztynie (grudzień 1962); Koszalińskie Towarzystwo do Walki z Gruźlicą (7 września 1963); Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą województwa szczecińskiego (1 stycznia 1964); Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą dla województwa łódzkiego (10 grudnia 1964); Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą w Gdańsku (29 marca 1966) oraz Miejski Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą w Poznaniu (wrzesień 1966). Jako ostatni powstał Wrocławski Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą 30 sierpnia 1969 roku.

Część z tych organizacji działała bardzo aktywnie, m.in. komitety w Opolu, Lublinie, Łodzi, Koszalinie, województwie poznańskim, Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu i Zielonej Górze.

Pod względem liczby członków, największe były komitety w Opolu (80000), Rzeszowie (20000), Koszalinie (6646), Lublinie (1557), Łodzi (1250), Poznaniu (936) i Zielonej Górze (900) [4]. Liczebność nie była jedynym wyznacznikiem skuteczności organizacji, ale stanowiła niewątpliwie sukces w zakresie angażowania społeczeństwa w proces walki z gruźlicą.

Na polu szerzenia oświaty zdrowotnej najprężniej działały Komitety w Łodzi, województwie poznańskim, w Rzeszowie i Warszawie. Najwięcej interwencji w obronie interesów chorych na gruźlicę odnotowano w Łodzi, w Opolu i Rzeszowie. Te same komitety także najczęściej udzielały pomocy zakładom przeciwgruźliczym [4, 5].

Społeczne Komitety nie otrzymywały dotacji z budżetu państwa. Działały wyłącznie w oparciu o zgromadzone środki ze składek członkowskich, sprzedaży znaczków pocztowych, zbiorów pieniędzy i dotacji. Największe przychody Komitety uzyskiwały ze sprzedaży znaczków. Osoby zaangażowane w ich prace, zgodnie z ideą tych organizacji, działały w formie wolontariatu i nie pobierały za swoją pracę wynagrodzenia. Każdy Komitet utrzymywał jednak kilku stałych pracowników, którzy zajmowali się formalną stroną funkcjonowania stowarzyszeń.

Do 1972 roku nie istniała centralna organizacja, koordynująca działalność Społecznych Komitetów w poszczególnych województwach. Zarządy Główne utrzymywały jednak ze sobą kontakt. Współpraca ta przybrała charakter międzywojewódzkich konferencji, na których dyskutowano wspólne dla wszystkich formy działania. W latach 1960-1964 odbyło się aż 11 konferencji międzywojewódzkich. Udział w nich brali m.in. przedstawiciele Ministerstwa i Opieki Społecznej, Instytutu Gruźlicy i Towarzystwa Ftyzjopneu-

monologicznego. Dyskutowano o potrzebach placówek przeciwgruźliczych, trudnościach w realizacji założeń ustawy przeciwgruźliczej, oraz trudnościach wprowadzania w życie niektórych form działalności Społecznych Komitetów.

Pierwsza tego rodzaju konferencja odbyła się w Rzeszowie w 1960 roku [6]. Wyznaczono na niej funkcję koordynatora, którą miał pełnić jeden z Komitetów. Do jego obowiązków należało reprezentowanie społecznych organizacji do walki z gruźlicą w kontaktach z władzami centralnymi oraz koordynowanie wspólnej działalności propagandowo-wydawniczej. Funkcja ta została w 1960 roku przyznana Społecznemu Komitetowi w Łodzi. W październiku 1969 roku uczestnicy Międzywojewódzkiej Konferencji podjęli uchwałę, w wyniku której Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą w Warszawie przejął funkcję koordynatora.

Inną formą współpracy było wydawane przez Komitet w Warszawie czasopismo „Walka z Gruźlicą”, które reprezentowało wszystkie organizacje o charakterze społecznym, mające na celu zwalczanie gruźlicy w Polsce. Początkowo wydawane jako kwartalnik, w latach 1969-1970 jako dwumiesięcznik, od 1972 roku ukazywało się co miesiąc. Drukowane było w nakładzie 3000 egzemplarzy, z których większa część trafiała do prenumeratorów (społecznych komitetów, szpitali, poradni przeciwgruźliczych, sanatoriów i innych placówek).

W 1972 roku powstał Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc z siedzibą w Warszawie, organizacja koordynująca działania pozostałych komitetów w Polsce. Poszczególne, autonomiczne do tej pory stowarzyszenia oficjalnie rozwiązały się i przekształciły w oddziały wojewódzkie, podległe centrali w Warszawie.

Pierwsze próby powołania centralnej organizacji zrzeszającej Społeczne Komitety miały miejsce w latach 1963-1964. Kwestię tę podjęto ponownie cztery lata później, w 1968 roku. Powstał wtedy Komitet Organizacyjny Zrzeszenia Społecznych Organizacji Walki z Gruźlicą z siedzibą w Warszawie, którego zadaniem była koordynacja działań Społecznych Komitetów oraz reprezentowanie ich wobec władz i innych instytucji, w celu powołania do życia Zrzeszenia Społecznych Organizacji Walki z Gruźlicą. W lutym 1971 roku uzgodniono formę jednolitej organizacji, opierającej się na zarządzie głównym, oddziałach wojewódzkich i powiatowych.

W dniu 22 kwietnia 1971 roku odbyło się spotkanie w Wojewódzkiej Przychodni Przewodniczącej w Warszawie, na które zaproszono przedstawicieli społecznych organizacji do walki z gruźlicą z całego kraju. Najważniejszym punktem porządku obrad było podjęcie uchwały o powołaniu Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc w Warszawie, którą przegłosowano zdecydowaną większością głosów. Jednocześnie reprezentanci poszczególnych Komitetów wyrazili zgodę na przekształcenie dotychczasowych samodzielnych stowarzyszeń w oddziały wojewódzkie. Na spotkaniu powołano również dwie Komisje: Komisję Statutową, której zadaniem było opracowanie statutu w oparciu o zgłoszone na spotkaniu uwagi i propozycje, oraz Komisję Zjazdową, która miała na celu rozpoczęcie przygotowań do I Zjazdu Krajowego.

Spotkanie to miało duże znaczenie dla ruchu społecznych komitetów w zakresie utworzenia centrali. Dla podkreślenia doniosłości odbytego spotkania w protokole zaznaczono, iż miało ono miejsce w dniu jedenastej rocznicy uchwalenia ustawy o zwalczaniu gruźlicy [4].

W międzyczasie dokonano podziału miejsc we władzach przyszłego Społecznego Komitetu. Najważniejsze z nich, stanowisko prezesa Prezydium Zarządu Głównego, zarezerwowano dla osoby z Warszawy, tak samo jak stanowiska sekretarza generalnego, skarbnika i przewodniczącego Głównej Komisji Rewizyjnej. Miejsca wiceprezesów w zarządzie powierzono przedstawicielom z Łodzi i Opola. Członkom Komitetu w Warszawie, ze względów logistycznych, przydzielono także obowiązek prowadzenia administracji w nowej organizacji.

Trwały też prace nad ostateczną formą statutu. W dyskusji nad poprawkami do niego brali udział m.in. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej, dyrektor Instytutu Gruźlicy oraz prezes Polskiego Towarzystwa Ftyzjopneumonologicznego. Ostateczną wersję statutu złożono w Urzędzie Spraw Wewnętrznych Stołecznej Rady Narodowej w Warszawie jeszcze przed planowanym Zjazdem.

I Krajowy Zjazd Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą odbył się 21 października 1971 roku w Warszawie w sali im. Rudniewa w Pałacu Kultury i Nauki [7]. Kilka miesięcy po zakończeniu Zjazdu, w dniu 20 stycznia 1972 roku, wpisano nową organizację w Rejestr Stowarzyszeń i Związków Urzędu Spraw Wewnętrznych Prezydium Rady Narodowej w m.st. Warszawie. Od tej daty istnienie Społecznego Komitetu zostało oficjalnie potwierdzone.

Pierwszym oficjalnym zebraniem nowej organizacji było Plenarne Zebranie Zarządu Głównego Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc, które odbyło się 10 lutego 1972 roku. Podjęto na nim szereg decyzji niezbędnych dla prawidłowego działania Komitetu, m.in. powołano większość oddziałów wojewódzkich.

Władza nad Społecznym Komitetem do Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc podzielona została pomiędzy trzy struktury: Krajowy Zjazd Delegatów, Zarząd Główny i Główną Komisję Rewizyjną. Statut określał szczegółowo zakres ich kompetencji. Kadencja dla wszystkich trzech struktur trwała cztery lata i były one wybierane w tajnym głosowaniu [8].

Organem, który pełnił najwyższą władzę, był Krajowy Zjazd Delegatów. Do najważniejszych uprawnień Zjazdu zwyczajnego należało podejmowanie uchwał, wprowadzanie zmian w statucie, wybieranie Zarządu Głównego i Komisji Rewizyjnej, oraz możliwość podjęcia decyzji o rozwiązaniu Społecznego Komitetu. Ponadto Zjazd miał obowiązek ustalania głównych kierunków działalności Komitetu oraz ustalania wysokości składki członkowskiej.

Zarząd Główny był strukturą działającą w imieniu Komitetu i reprezentującą go na zewnątrz. Zbierał się w zależności od potrzeb, minimum dwa razy w roku. Najważniejszymi zadaniami Zarządu było powoływanie i rozwiązywanie oddziałów wojewódzkich oraz nadzorowanie ich działalności.

Spośród swoich członków Zarząd Główny wybierał 11 osób które tworzyły Prezydium. Struktura ta działała w imieniu Zarządu pomiędzy jego posiedzeniami. Prezydium właściwie było organem wykonawczym. Z uwagi iż zbierało się nie rzadziej niż raz na dwa miesiące, sprawowało pieczę nad opracowywaniem i realizowaniem planów działań, planów budżetowych oraz zarządzało majątkiem i funduszami Społecznego Komitetu.

Najważniejszym zadaniem Głównej Komisji Rewizyjnej było kontrolowanie działalności Społecznego Komitetu, przede wszystkim jego polityki finansowej i stanu majątku. Kontrole te miały się odbywać minimum raz do roku.

Członkowie zwyczajni byli zobligowani do aktywnego udziału w działaniach prowadzonych przez Społeczny Komitet. Statut przewidywał również przyjmowanie członków o statusie honorowym (nadawanym przez Zjazd Krajowy Delegatów osobom, które przyczyniły się w szczególności do rozwoju Społecznego Komitetu oraz w walce z gruźlicą) i wspierającym (przyznawany osobom wspierającym finansowo działalność organizacji).

W statucie zawarto również zasady tworzenia i działalności oddziałów wojewódzkich i powiatowych. Ich struktura odpowiadała sposobowi organizacji głównego oddziału. Oddziały wojewódzkie miały powstawać z dotychczas działających w całej Polsce Komitetów i miały odzwierciedlać podział administracyjny kraju. Oddziały powiatowe miały być organizowane na terenach, gdzie mieszkało minimum 20 członków Społecznego Komitetu, a ich powołanie leżało w gestii oddziału wojewódzkiego.

Statut przewidywał również możliwość powoływania kół terenowych, które według założenia miały stanowić podstawowe jednostki organizacyjne Komitetu. Do utworzenia koła potrzebnych było co najmniej 10 członków. Podlegały one bezpośredniej kontroli Zarządom Oddziałów Powiatowych.

Podstawową formą działalności SKWGiChP była przeciwgruźlicza oświata zdrowotna, która miała ogromne znaczenie w zwalczaniu choroby. Działalność propagandowa została skierowana do dwóch grup odbiorców: do osób zdrowych i do osób zainfekowanych gruźlicą [9]. W odniesieniu do ogółu społeczeństwa, towarzystwa przeciwgruźlicze kładły nacisk na podstawową edukację o zakaźności gruźlicy, konieczności wczesnego wykrywania i jej systematycznego leczenia. Ważne było angażowanie ludzi do aktywnego udziału w akcjach organizowanych przez Komitety. Jeśli chodzi o osoby chore, to zadanie stowarzyszeń nie było proste. Wielu pacjentów nadal uważało gruźlicę za chorobę trudną do wyleczenia i wstydlivą, której nie należało ujawniać. W takich przypadkach należało przede wszystkim przekazywać informacje o najnowszych metodach leczenia i zachęcać do niego. Zadania te uzupełniały działalność państwowych placówek leczniczych. Oświata sanitarna prowadzona przez Komitety przybierała różne formy, m.in. organizowano konkursy dla chorych i ich rodzin, które często trwały nawet kilka miesięcy. Ich celem było zaznajomienie otoczenia pacjenta z wiedzą na temat choroby oraz wypracowanie nawyków higienicznych i dietetycznych właściwych dla prawidłowego powrotu do zdrowia. Konkursy były organizowane także dla młodzieży w szkołach. Kładło się w nich nacisk na aspekty profilaktyki oraz wpływ picia alkoholu i palenia tytoniu na zdrowie. Społeczny Komitet opiekował się również dziećmi, pochodzącymi ze środowisk zagrożonych gruźlicą, organizując kolonie letnie oraz wyjazdy zimowe, a także imprezy okolicznościowe, jak np. „Choinki Noworoczne” – spotkania na których obdarowywano dzieci słodyczkami i odzieżą.

Do częściej aktywności Komitetów należało również przeprowadzanie pogadarek, audycji radiowych, wyświetlanie filmów, organizowanie wystaw na temat gruźlicy. Materiały propagandowe wydawano w formie znaczków pocztowych, nalepek na pudełka od zapalek, plakatów oraz biuletynów, w których publikowano dane dotyczące aktualnego stanu walki z gruźlicą. Zarząd Główny prowadził pracownię nagrań na taśmach magnetofonowych, gdzie powstawały

audycje oświatowo-zdrowotne, wykorzystywane w szpitalach, sanatoriach, poradniach i innych placówkach zdrowia. Komitety przeprowadzały także akcje propagandowe w zakładach pracy i szkołach, a które miały zachęcić ludność do uczestniczenia w badaniach radiograficznych.

Inną formą aktywności Komitetów była działalność interwencyjna. Jej zadaniem było rozwiązywanie konfliktów wokół chorego. Najczęstsze przypadki takich interwencji sprowadzały się do pomocy w rozwiązywaniu problemów mieszkaniowych, sporów powstałych w miejscu pracy chorego czy interwencji u chorych, u których proces leczenia przebiegał z problemami. W sposób marginalny Komitety pomagały finansowo chorym na gruźlicę. Brak większego zaangażowania w tym przedmiocie wynikał z faktu, iż kwestia pomocy materialnej leżała raczej w gestii państwa oraz organizacji specjalnie do tego powołanych, np. Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej. Indywidualne przypadki takiej działalności przybierały raczej charakter pomocy rzeczowej, realizowanej we współpracy z lokalną poradnią przeciwgruźliczą.

Społeczne organizacje do walki z gruźlicą występowały czasem z inicjatywą tworzenia ośrodków leczenia gruźlicy. Gromadzono również środki finansowe na te cele oraz wyposażano te placówki w sprzęt i pomoce dydaktyczne.

Ważnym okresem w pracy towarzystw przeciwgruźliczych było pierwszych dziesięć dni grudnia, kiedy co roku odbywały się „Dni przeciwgruźlicze”. Społeczne Komitety stały się de facto głównym organizatorem „Dni przeciwgruźliczych” w skali całego kraju.

Dzięki zaangażowaniu wielu osób, Społeczny Komitet do Walki z Gruźlicą prowadził przez kilkadziesiąt lat skuteczną działalność. Propagowanie oświaty zdrowotnej w zakresie gruźlicy w licznych prowadzonych przez Komitety formach spełniało bardzo ważną rolę w profilaktyce tej choroby. To właśnie czynił Społeczny Komitet i jego terenowe agendy, organizując różnego rodzaju imprezy oświatowe, informując o zagrożeniach, metodach wykrywania i leczenia choroby. Zawsze też, w miarę możliwości, starał się angażować do swoich celów nowoczesne media (jak radio, prasa, telewizja czy kino) tak aby przekazywana wiedza mogła docierać do jak największej liczby odbiorców. Wysiłek włożony w angażowanie społeczeństwa w akcję walki z chorobami płuc sprawił, iż gruźlicę zaczęto postrzegać nie tylko jako problem lekarzy i ich pacjentów, lecz także przedmiot zainteresowania społecznego. Bez tego typu działalności nie można sobie wyobrazić walki z chorobą. Dzięki nowym metodom i środkom leczniczym udało się zmniejszyć liczbę zachorowań na gruźlicę. Zniknięcie zagrożenia sprawiło iż działalność Komitetu musiała ulec ograniczeniu. Nie można jednak zapomnieć, że gruźlica nie zniknęła zupełnie, a przekazywane informacji na temat zapobiegania chorobie zawsze będzie najlepszą i najprostszą metodą uniknięcia jej.

PIŚMIENNICTWO

1. Bartenbach B. Udział społeczeństwa w walce z gruźlicą. W służbie zdrowia. 1948;III (11-12):355-6.
2. Stelmach Z. Organizacja walki z gruźlicą. Lekarz Kolejowy. 1948;XIII (1-2):11-5.
3. Ustawa z dnia 22 kwietnia 1959 roku o zwalczaniu gruźlicy. Dz.U. Nr 27, poz. 170 z dnia 2 maja 1959 r.
4. Informator o Społecznych Organizacjach do Walki z Gruźlicą w Polsce; 1971.
5. Informator o Społecznych Organizacjach do Walki z Gruźlicą w Polsce; 1970.

6. Markun G, red. Minęło piętnaście lat.... Łódź; 1973.
7. Sprawozdanie Zarządu Głównego Społecznego Komitetu Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc z działalności w okresie od dnia 1 stycznia 1972 r. do 31 grudnia 1976 r.
8. Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc. Statut. Warszawa, 1972.
9. Krauze A. Rola i zadania Komitetów Społecznych do Walki z Gruźlicą. W: Zapobieganie, rozpoznawanie i leczenie gruźlicy w otwartym lecznictwie. Warszawa; 1969. s. 383-90.

Informacje o Autorze

Mgr MARTA MIŚKIEWICZ – Katedra Historii Medycyny i Farmacji, Uniwersytet Medyczny w Łodzi.

Adres do korespondencji

Katedra Historii Medycyny i Farmacji
Uniwersytet Medyczny w Łodzi
ul. Muszyńskiego 2, 90-151 Łódź